

RYS HISTORYCZNY

Obrona cywilna ma za zadanie zapewnić bezpieczeństwo ludziom, ich mieniu i środowisku przed wypadkami i klęskami każdego rodzaju. Innymi słowy - zgodnie z przepisami prawa - obrona cywilna RP jest pozamilitarnym elementem systemu obronnego państwa i stanowi kompleks wewnętrznie skoordynowanych interdyscyplinarnych przedsięwzięć o charakterze planistycznym, organizacyjnym, szkoleniowym, logistycznym i inwestycyjnym.

Początki obrony cywilnej sięgają I wojny światowej. Po odzyskaniu niepodległości w listopadzie 1918 roku Polska znalazła się pod wpływem ogólnoeuropejskiej tendencji tworzenia obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej. Zaowocowało to utworzeniem Towarzystwa Obrony Przeciwgazowej i Ligi Obrony Powietrznej Państwa. Proces kształtowania się sfery obronności kraju zainicjowała ustawa sejmowa z 1934 roku o obronie przeciwlotniczej biernej.

Ustawa o indywidualnej OPL biernej była jednak ogólnikowa, nie rozstrzygała o zasadniczych jej celach, upoważniała tylko rząd do wydania szczegółowych regulacji prawnych. Brakowało między innymi zasad podporządkowania się ludności przepisom ochronnym, wyposażenie jej w środki ochrony przeciwgazowej i sanitarnej oraz przedsięwzięcia ochrony zbiorowej (ewakuacja ludności, działania ratownicze, itp.).

Od tego czasu za ochronę ludności odpowiadały:

1922 - 1939 - Ochrona Przeciwlotnicza i Przeciwgazowa;

1939 - 1945 - Samoobrona ludności w czasie wojny i okupacji;

1945 - 1965 - Terenowa Obrona Przeciwlotnicza (TOPL);

W latach 60-tych prowadzono szeroką dyskusję nad bezpieczeństwem obywateli. Był to pierwszy sygnał do utworzenia obrony terytorialnej kraju (OTK). Z inicjatywą stworzenia OTK wystąpiło kierownictwo Ministerstwa Obrony Narodowej (MON). Koniec funkcjonowania TOPL nastąpił z chwilą nadania Głównemu Inspektorowi OT (27.07.1965) funkcji kompetentnego organu w sprawie OT, na mocy którego określił zadania Inspektoratu Powszechnej Samoobrony, powołanego (zarządzenie z dnia 20 grudnia 1965 r.) w miejsce Komendy Głównej TOPL.

Inspektorat Powszechnej Samoobrony realizował zadania związane z ochroną ludności do roku 1973. Konieczność doskonalenia systemu ochrony ludności spowodowała, że na początku lat siedemdziesiątych ponownie ożyły projekty powstania obrony cywilnej.

Zmiany te następowały w latach: **1973 – 1974, 1975 – 1978, 1979 – 1983.**

Dnia 18 maja 1973 r. Rada Ministrów uchwaliła (Uchwała nr 111/73) powołanie do życia obrony cywilnej. Do nakreślonych uchwałą celu i zadań dostosowano organizację obrony cywilnej. Została ona wkomponowana w administrację państwową.

Na początku naczelnym organem państwowym ds. obrony cywilnej była Rada Ministrów, która działała za pośrednictwem Komitetu Obrony Kraju i Szefa Obrony Cywilnej Kraju. Funkcja Szefa OC Kraju była łączona (do początku lat 90) z funkcją Głównego Inspektora Obrony Terytorialnej.

Obrona cywilna nadal podlegała Ministrowi Obrony Narodowej. W strukturze terenowej szefami OC byli: przewodniczący prezydiów rad narodowych województw, powiatów i miast oraz naczelnicy urzędów gminnych i dyrektorzy zakładów pracy.

Poważniejsze jednak zmiany w organizacji OC pociągnęła za sobą reforma podziału administracyjnego kraju w 1975 r. Powstała dwustopniowa struktura administracji terenowej. Zmiany wymuszone reformą podziału administracyjnego spowodowały, że uchwałą Rady Ministrów z dnia 3 lipca 1975 r. w sprawie obrony cywilnej, utworzono Inspektorat Obrony Cywilnej Kraju, który stanowił organ pomocniczy Szefa OC Kraju. Inspektorat stanowił instytucję MON.

Powstały inspektoraty OC wojewódzkie i miejskie w miastach i dzielnicach miejskich powyżej 20 tys. mieszkańców, a w miejscowościach liczących poniżej 20 tys. mieszkańców utworzono stanowiska pracy ds. OC.

W 1977 r. znowelizowano zadania terenowych urzędów administracji na rzecz obrony cywilnej, idące w kierunku większego ich udziału w ochronie ludności. Zaczął się okres organizacyjnego doskonalenia obrony cywilnej, jednak jej pozycja prawna była nieustabilizowana. Jej status prawny określała uchwała rządowa. Stan ten zmieniono dopiero przy aktualizacji ustawy o powszechnym obowiązku obrony RP w 1979 r., gdzie obronie cywilnej poświęcono dział VI.

Funkcję Szefa OC Kraju podniesiono do rangi centralnego organu administracji państwowej. Nadal pozostawał w podporządkowaniu MON, ale nie był już wiceministrem.

Kolejny okres doskonalenia obrony cywilnej, trwający do końca lat osiemdziesiątych, zapoczątkowała uchwała Rady Ministrów w sprawie OC oraz nowelizacja ustawy o powszechnym obowiązku obrony z 1984 r. Znacząco na obronie cywilnej odbiły się:

1. wprowadzenie w 1981 r. stanu wojennego – służba w OC stała się służbą czynną;
2. zmiana klasyfikacji formacji OC – pojawienie się jednostek ratowniczych;
3. przekształcenie Inspektoratu OC Kraju w Sztab Obrony Cywilnej Kraju.

W ostatnich latach struktury obrony cywilnej przechodzą etap transformacji polegającej na odejściu od zadań czysto obronnych, a więc przygotowywanych na czas kryzysu polityczno-militarnego grożącego konfliktem zbrojnym i przejęciu zadań przygotowujących do zagrożeń kryzysowych czasu pokoju. Do końca 1986 r. obronę cywilną nadzorował Minister Obrony Narodowej i posiadała strukturą trójszczeblową: szczebel centralny, szczebel wojewódzki i szczebel gminny (miejski).

W momencie wdrażania reformy administracyjnej państwa, 1 stycznia 1999r., w miejsce Wojewódzkich Inspektoratów Obrony Cywilnej (WIOC), powołane zostały Wydziały Zarządzania Kryzysowego, Ochrony Ludności i Spraw Obronnych (WZKOLiSO).

Korzystny wpływ na pozycję obrony cywilnej miał fakt ratyfikowania przez Polskę w 1992 r. protokołu dodatkowego nr I do konwencji genewskich, chroniącego ludność w czasie konfliktów zbrojnych.

W okresie transformacji obrona cywilna została ulokowana w tzw. układzie pozamilitarnym kraju i w 1997 r. przekazana ministrowi właściwemu ds. spraw wewnętrznych. Sprawy Obrony Cywilnej aktualnie reguluje ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz rozporządzenie Rady Ministrów z 25 czerwca 2002 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Szefa Obrony Cywilnej Kraju, Szefów obrony cywilnej województw, powiatów i gmin. Potwierdzało ram zasadę, że obronę cywilną przygotowuje się w czasie pokoju, a realizuje w czasie wojny. Wskazano zadania OC na czas pokoju.

Przy opracowaniu powyższych informacji skorzystano z fragmentów materiałów znajdujących się na stronie Serwisu Informacyjnego Obrony Cywilnej Kraju:

http://www.ock.gov.pl/portal/ock/29/193/Fragmenty_publicacji.html